

Indicators of Iranian-Islamic Attire in the Field of Textile and Fashion Design

Robabeh Ghazali¹ | Adham Zargham² | Abolghasem Dadvar³

DOR: 20.1001.1.26454955.1404.20.71.10.6

Abstract

Clothing shapes the cultural system of a society through a set of material symbols. Hijab is a form of social participation, a garment that the Almighty God, in accordance with human nature, has placed upon Muslim men and women from the onset of maturity, accepting them as effective members of society. One of the applied disciplines in apparel production is textile and fashion design, where the design of dress structures as social attire is a matter of significant importance. Therefore, this study examines the content of the Hijab and 'Affaf (chastity) curriculum through documentary, library-based, and educational experience methods in the field of textile and fashion design. The research method is quantitative-qualitative in terms of objective and descriptive-analytical in nature. Identifying and strengthening factors that foster innovation and technology in social attire design within the teaching methodology of the 'Affaf and Hijab course, aligned with the aesthetic principles of Islamic dress and its foundational doctrines, is among the key objectives of this research. Based on the findings, qualitative enhancement and expansion of this curriculum can serve as a developmental strategy for establishing Iranian-Islamic brands in the diverse design of Islamic clothing.

Keywords: Hijab, 'Affaf (chastity), dress, Islamic pattern, Islamic attire.

Research Paper

Received:
06 December 2024

Revised:
21 December 2024

Accepted:
29 June 2025

Published:
11 July 2025

P.P: 233-263

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

1. Corresponding Author: Ph.D. in Art Research, Department of Art Research, Kish International Campus, University of Tehran, Tehran, Iran. r.ghazali@ut.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Painting and Sculpture, Faculty of Visual Arts, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.
3. Professor, Department of Art Research, Faculty of Art, Alzahra University, Tehran, Iran.

Cite this Paper: Ghazali'R & Zargham'A, Dadvar'A.(2025). Indicators of Iranian-Islamic Attire in the Field of Textile and Fashion Design, The Women and Families Cultural-Educational, 20(71), 233–263.

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

شاخصه‌های پوشش ایرانی اسلامی، در رشته طراحی پارچه و لباس

ربابه غزالی^۱ | ادهم ضرغام^۲ | ابوالقاسم دادور^۳

۷۱

سال بیستم
تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۸

صص: ۲۶۳-۲۳۳

شابا چاپی: ۲۶۴۵-۴۹۵۵

الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۲۶۹

چکیده

پوشاک از راه مجموع علایم مادی، نظام فرهنگی یک جامعه را شکل می‌دهد. حجاب لباس مشارکت اجتماعی است، لباسی است که خدای متعال به حکم فطرت از ابتدای بلوغ به تن زن و مرد مسلمان کرده و او را به عنوان عضوی موثر در جامعه پذیرفته است. یکی از رشته‌های کاربردی در عرصه تولید لباس، رشته طراحی لباس و پارچه است و طراحی ساختار پوشش به عنوان لباس اجتماع در این رشته موضوعی قابل اهتمام است. از این رو، پژوهش حاضر به بررسی محتوی درس حجاب و عفاف به شیوه اسنادی، کتابخانه‌ای و تجربه آموزشی در رشته طراحی پارچه و لباس پرداخته است. روش تحقیق از جهت هدف کمی و کیفی و از نظر ماهیت روش توصیفی-تحلیلی است. شناسایی و تقویت عوامل موثر در ایجاد نوآوری و فناوری طراحی لباس اجتماع در شیوه آموزش درس عفاف و حجاب، هماهنگ با مبانی زیبایی شناسی پوشش و مبانی اسلامی از مهمترین اهداف این پژوهش است. براساس نتایج پژوهش، ارتقاء کیفی مطالب و توسعه این درس می‌تواند راهکار توسعه برای ایجاد برندهای ایرانی اسلامی در تنوع طراحی پوشاک اسلامی باشد.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، پوشش، الگوی اسلامی، لباس اسلامی.

۱- نویسنده مسئول: دکتری پژوهش هنر، گروه پژوهش هنر، پردیس بین‌المللی کیش، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

r.ghazali@ut.ac.ir

۲- دانشیار، گروه آموزشی نقاشی و مجسمه‌سازی، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- استاد، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

استناد: غزالی، ربابه؛ ضرغام، ادهم؛ دادور، ابوالقاسم. (۱۴۰۴). شاخصه‌های پوشش ایرانی اسلامی، در رشته طراحی پارچه و لباس؛ فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، ۲۰(۷۱)، ۲۶۳-۲۳۳. DOR: 20.1001.1.26454955.1404.20.71.10.6

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

بیان مسئله

آغاز پیدایش پوشاک را باید بر مبنای تفکرات و نیازهای اقلیمی، مادی و معنوی اقوام دانست و آن را آینه تمام‌نمایی از تاریخ زندگی بشر برشمرد که در طی قرون و اعصار، در سرزمین‌های گوناگون شکل گرفته و تحول یافته است. تهیه لباس و پوشش همواره در دوره‌های مختلف تاریخی با ظرافت و دقت خاصی مورد توجه انسان‌ها بوده است. تمدن‌های دیرینه نیز بر امر طراحی و ایجاد پوشش مناسب تأکید و اهتمام داشته‌اند و باید گفت حجاب و داشتن پوشش مناسب به خصوص برای زنان، پیش از اسلام نیز در جوامع گوناگون وجود داشته است. زیرا پدیده فطری حجاب، شخصیت‌طلبی هر انسان با شرافت را در هر زمان و مکان به سمت دستیابی به ارزش‌های متعالی رهنمون می‌سازد. بدون شک، حجاب یکی از ارزش‌هایی نهادینه شده در دین مبین اسلام است که در متون دینی اسلام مورد توجه قرار گرفته است. (ر.ک: النور: ۳۰؛ ۳۱؛ الأحزاب: ۳۳) از طرف دیگر، بحث پوشش و لباس در ایران، نیز همواره مورد توجه مردمان این مرز و بوم بوده و در سیر تاریخ کهن این سرزمین چه در نگاره‌ها و آثار تاریخی به جا مانده و چه در نوشته‌های مکتوب، پوشش و لباس مناسب متناسب با فرهنگ ایرانیان مورد توجه بوده است (ر.ک: یارشاطر، ۱۳۸۳: ۲۶).

مردمی که در گروه‌های اجتماعی گوناگون و متن‌جامعه زندگی می‌کنند نوع پوشاک‌شان نشانه رفتار اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و ارزش‌های دینی آنان در جامعه است. لباس مانند، زبان، هویت قومی، اجتماعی، جغرافیایی و تعلقات ایلی، عشیره‌ای، صنفی، سیاسی و مذهبی را تبیین و از یکدیگر متمایز می‌سازد. یکی از ویژگی‌های فرهنگ اسلامی، هماهنگی در فعالیت‌های درونی، ظواهر و نمادهای بیرونی است. این امر به خصوص در قالب پوشش و لباس که به نحوی به فرهنگ و شرایط اجتماعی برمی‌گردد بیشتر قابل بروز و نمایان شدن است.

یکی از جایگاه‌های علمی - تخصصی طراحی لباس، دانشگاه‌های دارای رشته طراحی پارچه و لباس می‌باشند؛ چرا که این رشته با نظرگاه تخصصی و علمی می‌تواند به طراحی لباس و الگوهای اسلامی ایرانی توجه ویژه داشته باشد. دانشگاه منشاء تولید دانش بنیان است. باورپذیری در تولیدات علمی برای تمدن‌سازی از دانشگاه آغاز می‌شود. دانش طراحی لباس می‌تواند راهگشا باشد. پوشش و لباس یکی از عناصر هویت ملی به شمار می‌رود که همواره در مواجهه با

فرهنگ‌های مهاجم، دستخوش تغییر می‌باشد. در این مواجهه نقش امیدآفرینی و نشاط‌آوری جامعه دانشگاهی، بسیار مهم است. تا برای احیاء و اعتلای هویت ایرانی اسلامی، ضمن ارائه راهکارهای (نظری و کاربردی)، در حوزه عملکرد فعالان متخصص طراحی لباس، رویکرد عقیقانه را ترویج دهد. این مهم، مستلزم به کارگیری هوشمندانه ابزار هنری، فرهنگی بر اساس مبانی دینی و فرهنگی است، که هدف اصلی این پژوهش است.

از طرف دیگر، برقراری بررسی میزان تعامل میان مراکز علمی دانشگاهی جهت ارائه الگوهای فاخر پوشش اسلامی در تمام دروس کارگاهی و تخصصی طراحی پارچه و لباس نیاز به عملیاتی شدن در کارگاه‌های تخصصی این رشته درسی دارد. همچنین این مسئله باید در تعامل‌های تخصصی و فنی این رشته به طور کاربردی لحاظ گردد. از این رو، شناسایی و رفع چالش‌های پیش‌روی واحد درسی «عفاف و حجاب» در رشته طراحی پارچه و لباس، به تقویت عوامل مؤثر در ارائه بهینه و مطلوب این درس در هماهنگی با سایر دروس تخصصی رشته، هدف مقاله حاضر است.

طراحی، تبلیغ، تولید در نوع آوری و ایجاد الگوهای مدرن و قابل رقابت با بازار جهانی پوشاک مطابق با سبک پوشش بومی- اسلامی، در جوار آموزش و آگاهی مهارت‌ها در کلاس‌های درس قابلیت بالفعل رسیدن را خواهد داشت و به ظهور و بروز در جامعه خواهد رسید. این پژوهش به شیوه اسنادی، میدانی و تجربه آموزش به سؤالات ذیل پاسخ می‌دهد:

۱- با توجه به نیازهای آموزشی رشته طراحی لباس و پارچه هدف از تدریس واحد عفاف و حجاب چیست؟

۲- سبک پوشش در جامعه اسلامی ایران تا چه میزان با طراحی محصولات مراکز علمی دانشگاهی و هنری، مرتبط است؟

با توجه به اینکه تمام فعالیت‌های مطالعاتی علمی و هنری در راستای عفاف و حجاب اگر در جایگاه باورها و اعتقادات نهادینه شود، تبدیل به یک رفتار خواهد شد. از طرف دیگر، حجاب یک رفتار اجتماعی است که الگوهای رفتاری متناسب با هنجارها و ارزش‌های مورد احترام جامعه و هویت ملی ما را به تصویر می‌کشد. آراستن پوشاک با الگوهای رفتاری هنگامی که از فرهنگ ملی و اسلامی جامعه بیگانه باشد. تقلید از فرهنگ بیگانه و نامتجانس، همچون مهاجمی، مرزهای

فرهنگی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. آنگاه هویت ملی و رفتار اجتماعی متأثر از آن به تدریج تغییر و از هویت ملی بیگانه می‌شود. اما اگر باورها و اعتقادات با رفتارها در مسیر هدف متعالی رشد انسان، در فرهنگ اسلامی ایرانی همسو شود، موجب دستیابی به جایگاه مهم سبک زندگی اسلامی ایرانی در جامعه و جهان به عنوان یک الگوی اثرگذار، خواهیم شد. بنابراین به نظر می‌رسد، مطالب نظری، در کنار مطالب کاربردی، دروس دانشگاهی می‌تواند، نقش فزاینده‌ای در عینی‌سازی پوشش در عرصه‌های مختلف زندگی انسان ایفا می‌کند.

۱- پیشینه

«مقاله روند رو به رشد مد اسلامی: تحلیل کتاب سنجی». نماد ماهیر پرادانا، حنیفه پوتری الیسا و سیاریف الدین سیریف الدینشال، ۲۰۲۳، نشریه علمی (Cogent Social Sciences)، در این مقاله به مطالعه و بررسی ۱۴۳ مقاله در مورد مد اسلامی که بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ منتشر شده‌اند، پرداخته شده است. سال ۲۰۲۱ با ۲۴ مقاله (۱۷ درصد) بیشترین میزان مطالعه در مورد پوشش اسلامی را در این مدت داشته است. از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳، تنها ۵ تا ۹ نشریه، در مورد مد اسلامی در زمان شروع آن وجود داشت. تعداد انتشارات در مورد مد اسلامی، بین سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۲۱ افزایش قابل توجهی یافته است.

«محبوبیت روزافزون لباس مسلمانان: ایمان یا مد» Mashruha Zabeen, Shahpar, Sultana (International Journal of Asian Social Science) ShamsL, Nayeema، ۲۰۱۷، نشریه در این مقاله تجزیه و تحلیل داده‌ها، محبوبیت لباس اسلامی در بین زنان بنگلادش را به ۳ عامل مرتبط می‌داند. وظایف دینی، نفوذ الگوها در جامعه و افزایش زیبایی، جای تعجب نیست که انجام تکلیف دینی بیشترین تأثیر را در پوشش مسلمانان دارد قبل از هر چیز یک تعهد دینی است. بنابراین همه پاسخ دهندگان، صرف نظر از سن یا شغلشان یا سطح درآمد، تکلیف دینی را ملاحظات اولیه خود قرار می‌دهند. میزان دو عامل دیگر، تأثیر (الگوها) و افزایش زیبایی، به هم نزدیک و مرتبط است. می‌توان آن دو را دو روی یک سکه دانست. نتایج مصاحبه عمیق و نظرسنجی، نشان داد که اکثریت پاسخ دهندگان بر این باورند که پوشش مسلمانان تنها واجبات دینی را برآورده نمی‌کند بلکه زیبایی آنها را نیز افزایش می‌دهد. دلیل این نگرش را می‌توان به این

واقعیت نسبت داد که زنان مسلمان در حال حاضر بیشتر به دلیل تحصیلات و شغل در اجتماع حضور دارند و درگیر مسائل حضور در جامعه هستند. بنابراین، آنها تقاضای زیادی برای پوشاکی دارند که مولفه حیا و زیبایی را تضمین می‌کند.

«مفهوم حیا در پوشش زنان مسلمان: دیدگاه اسلامی» AISHA WOOD BOULANOUAR، ۲۰۰۶، نشریه علمی (Journal of Asian Studies New Zealand)، در این مقاله به بررسی مفهوم حیا و پوشیدگی، در عین ساده بودن در لباس پرداخته شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که روند مد اسلامی امری مثبت تبیین می‌شود. زیرا، روز به روز افراد بیشتری از پوشش مسلمانان استفاده می‌کنند. در بررسی‌ها این نکته حائز اهمیت است، نه تنها زیبایی نقوش اسلامی در تعیین رفتار مصرف‌کننده‌ی تابع دین اسلام در خرید لباس، نقش دارد. عامل دیگر تامین نیاز مصرف‌کننده‌ی لباس اسلامی، در دعوت به الزام پوشاندن اندام تناسلی در لباس است. زیرا هر دو عواملی هستند که بر تصمیمات مصرف‌کننده، به ویژه از جنبه شخصی و روانی تأثیر می‌گذارند. صنعت مد اساساً صنعتی است که، دائماً در حال تحول است. ناخودآگاه از شکل سبک‌های مد جدید پیروی می‌کند. در دهه گذشته، ایجاد لباس اسلامی به عنوان یک سبک مد، به سرعت مقبولیت و محبوبیت پیدا کرد. طراحان امروزی مد اسلامی به ویژه در کشورهایی مانند اندونزی، مصر، ترکیه و امارات با روند مد همراهی می‌نمایند. یاقوتی و دیگران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «استراتژی توسعه اقتصاد فرهنگی صنعت مد در ایران» انتشار یافته در نشریه باغ نظر، به مطالعه راهبردهای اقتصادی پوشاک در جامعه پرداخته‌اند. در این مقاله به تعامل رسانه و فرهنگ اشاره‌ای نشده است. مقاله دیگر با عنوان: «تحولات زیبا شناختی مد لباس در ایران پس از انقلاب اسلامی» مریدی و رهگذر، (۱۳۹۵) که این پرسش را دنبال می‌کند که چگونه جریان‌های اجتماعی و گفتمانهای بر خاسته از آن، الگوهای مد و لباس را جهت داده‌اند؟ رویکرد روش شناختی نظریه مبنایی، مسیری روند پژوهانه در تحولات اجتماعی پس از انقلاب و تأثیر آن بر پارادایم‌های مد را دنبال می‌کند. بررسی رویکرد‌های تحولات اجتماعی، سیاسی به بحث تغییرات مد پرداخته است و با رویکردهای آموزشی و تخصصی، فنی به رشته طراحی لباس، مطالعه ای انجام نشده است. مقاله «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به حجاب و راهکارهای ارتقای آن (مطالعه‌ی موردی: شهروندان شهر گرگان)» خوشفر و همکاران، (۱۳۹۳) به بررسی عوامل مؤثر

بر گرایش به حجاب در میان شهروندان شهر گرگان پرداخته است. هدف اصلی این تحقیق این است که میزان گرایش به حجاب در میان شهروندان شهر گرگان و همچنین عواملی که بر گرایش حجاب تأثیر گذارند بررسی شده است. عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و فرهنگی و متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، جنسیت، تحصیلات، مصرف رسانه‌ای، وضعیت تأهل مورد مطالعه قرار گرفته است. پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل موثر بر ارتقاء سطح حجاب و عفاف (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر» به قلم لیلا افسری (۱۳۹۱) به بررسی وضعیت حجاب و عوامل تأثیرگذار در بدحجابی از قبیل خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فردی پرداخته است، به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه بین نمونه آماری که تعداد ۲۰۰ نفر از دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر براساس نتایج به دست آمده بین عوامل خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فردی با رعایت حجاب اسلامی رابطه وجود دارد. در پژوهشی با عنوان «هویت انسانی زن در چالش آرایش و مد» مریم رفعت جاه، (۱۳۸۶)، در مقاله «نظام نشانه‌ها در پوشش» جوادی یگانه و کشفی، (۱۳۸۶) پوشش یک کنش اجتماعی معنادار فرض شده است. وبه نظام مندی ساختار قواعد در پوشش پرداخته شده است. این قاعده مندی اگر درست تبیین گردد می‌تواند به هدف گیری‌های صحیح در سیاست گذاری‌های فرهنگی بیانجامد. در «سند نقشه جامع علمی کشور» شورای عالی انقلاب فرهنگی، طراحی لباس اسلامی ایرانی، یکی از بخش‌های مهم چشم‌انداز علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی است. این سند به عنوان بالاترین سند رسمی ملی، در حوزه خط‌مشی‌گذاری علم و فناوری، علوم انسانی، معارف اسلامی و سلامت می‌باشد. بخش‌بندی سند شامل: فناوری، علوم پایه، علوم انسانی، سلامت و هنر است. در بخش هنر: حکمت و فلسفه هنر، هنرهای اسلامی ایرانی، فناوری‌های نرم و فرهنگی، طراحی هنری ایرانی اسلامی، لباس و فرش ایرانی از اولویت‌های اول علم و فناوری کشور است (سند، ۱۳۹۰: ۱۴). گفتمان علمی طراحی لباس در ایران در جهت اعتلای فرهنگ اسلامی ایران دوره معاصر، جهت ترسیم نقشه راه علمی کشور، از جایگاه مهمی برخوردار است.

رویکرد پژوهش حاضر، مطالعه میزان کاربرد شاخصه‌های اسلامی از منظر آموزش دانشگاهی رشته طراحی پارچه و لباس کاربردی در جامعه می‌باشد. نوآوری در زمینه تعیین شاخصه‌های

اثرگذار بر امر تخصصی آموزش واحد درسی عفاف و حجاب با توجه به مبانی اسلامی در تعیین شاخصه‌ها و ارتباط مستقیم این شاخصه‌ها با بخش چگونگی طراحی پارچه و لباس کاربردی مدنظر مطالعات است.

۲- مبانی نظری اسلامی در باب پوشش

دو واژه حجاب و عفاف اغلب در کنار یکدیگر به ذهن متبادر می‌شوند؛ ولی به لحاظ مفهومی از یکدیگر متمایزند. حجاب که در قرآن کریم با دو واژه «خمار» (النور: ۳۱) و «جلباب» (الأحزاب: ۵۹) شناخته شده است. خمار، وسیله‌ای برای پوشش سر زنان است (ر.ک: قیومی، ۱۴۱۴ق: ۱۸۱؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۲۹۸) قریب به اتفاق لغویان جلباب را به روسری‌ها و مقنعه‌ها معنا کرده‌اند که از چارقد بزرگ‌تر و از عبا کوچک‌تر بوده است (ر.ک: فراهیدی، ۱۴۰۹ق: ج ۶، ۱۳۲؛ طریحی، ۱۳۷۵ش: ج ۲، ۲۳). عفاف از ریشه عفف و به دو معنا است: ۱. خودداری از عمل قبیح و ناپسند. ۲. اندک بودن شیء. (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۴، ۳) عفاف در اصطلاح عبارت است از حالتی درونی و نفسانی که غرایز را تعدیل و تحت کنترل خود در می‌آورد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۵۷۳).

عفت دربردارنده دو مفهوم است؛ یک مفهوم عام که عبارت است از خویشتن داری در برابر هرگونه تمایل افراطی نفسانی و مفهوم خاص آن خودداری از تمایلات افراطی جنسی است. غالباً در روایات و کتب اخلاق منظور از عفت، خویشتن داری در خوردن و امور جنسی است، که برترین عبادات شمرده شده و به آن بسیار تأکید شده است (ر.ک: کلینی، ۱۳۶۵: ج ۲، ص ۱). دلیل اینکه بر این جنبه از عفت بیشتر تأکید شده این است که شهوت جنسی قوی‌تر از دیگر شهوات است و انسان در این امور بیشتر در معرض خطر و سقوط قرار می‌گیرد و اعتدال در این امور دشوارتر است. هرچند باید توجه داشت رعایت عفاف و حیا، میان زن و مرد به تناسب آفرینش هر یک متفاوت است (ر.ک: فتاحی‌زاده، ۱۳۹۰ش: ۳۷).

با توجه به معانی ذکر شده از پوشش، حجاب یک امر ظاهری و بیرونی است. اما «عفاف»، یک حالت درونی است که انسان را از گناه و حرام باز می‌دارد و آثار آن در گفتار و کردار انسان نمود پیدا می‌کند. بنابراین پوشش نماد بیرونی عفاف است.

عالمان و متفکران اسلامی پیرامون فلسفه پوشش با توجه به متون فقهی دین اسلام، مطالبی را ذکر کرده‌اند که از تکرار آنها خودداری می‌شود (ر.ک: ابوشقه، ۱۴۱۱ق: ج ۴، ۲۷). آنچه بحث فلسفه پوشش را در عصر مدرنیته می‌تواند، تبیین نماید ارتباط مستقیم این مسئله با زن و چرایی پوشش اوست. به طور کلی، پوشش زن مسلمان، نوعی حرمت بخشیدن به او و محفوظ بودن او از نگاه‌های شهوانی بیمار دلان است. قرآن کریم در این باره به پیامبر (ص) می‌فرماید: «به همسران و دخترانت و به زنان مومن بگو که جلباب‌های (روسریها) خویش را به خود نزدیک سازند، این کار برای این است که به تقوی و خویش‌تنداری شناخته شوند و مورد اذیت قرار نگیرند و خدا آمرزنده و مهربان است.» (الأحزاب، ۵۹). مبارزه با نفس، جواز حضور در اجتماع و ایجاد امنیت از دیگر فلسفه‌های پوشش بشمار می‌آید (ر.ک: فتاحی‌زاده، ۱۳۹۰ش: ۸۰-۸۲). در واقع دین اسلام برای برخورداری از سرمایه‌های فکری و کاربرد آن در اجتماع و لزوم مشارکت زنان در رشد اجتماع، ضمن حفظ استحکام خانواده و حضور زنان در چارچوب خانواده، حکم قوی حجاب اسلامی را برای زنان قرار داده است، تا زن در حیطه اجتماع، انسانی متفکر و به دور از جلوه‌گری‌های جنسیتی حضور داشته باشد، اما در اجتماع خانواده زن بتواند همان نقش طبیعی (جاذبه‌ی همسرانه و فداکاری مادرانه) را با آسودگی ایفاء کند (ر.ک: ویل دورانت، ۱۳۸۵، ۱۵۶).

۳- مبانی زیبایی‌شناسی و طراحی لباس

هنر اسلامی، هنری است که می‌کوشد با حقیقت اسلام رابطه دیرینه داشته باشد. دین اسلام به عنوان جامع‌ترین و کامل‌ترین برنامه زندگی بشر، راهکارهای متعددی را برای رشد و تعالی اجتماعی انسان مطرح نموده است. یکی از جلوه‌های زندگی انسان که جذب و ذوق همراه با انبساط روحی را دربردارد، موضوع زیبایی است. میزان درک و دریافت زیبایی محسوس و زیبایی معقول در هر فردی درجات گوناگونی دارد. مبانی نظری هنر اسلامی از قرآن و سایر ادیان توحیدی قابل استخراج است. در هنر اسلامی، باطن و ظاهر، صورت و محتوا، هردو تجلی امر الهی اند. یکی نامحسوس (معنا و محتوی) و دیگری محسوس (صوره‌هنری) است. حال از این منظر مقوله پوشش در انسان در دو قالب مفهوم می‌یابد. ۱- ریشه اعتقادی باطنی عفاف به معنی خوشتن داری از هر کار و عمل حرام ۲- صورت شکلی پوشش در انسان با توجه به جوامع و اقلیم‌های متفاوت. مطالعه

نسبت و رابطه عفاف با زیبایی ظاهری شاید از نگاه مادی گرایان در تعارض است. ولی از منظر آیات قرآن و همچنین فلاسفه اسلامی زیبایی معقول سطح بالاتری از زیبایی محسوس را دارد و درک جایگاه معناداری برخوردار است. مقوله زیبایی و عفاف به گونه‌ای است که مطالب نظری آن، در کنار مطالب کاربردی، نقش فزاینده‌ای در کیفیت زندگی انسان‌ها ایفا می‌کند. بنابراین موضوع جریان ساری و جاری قوانین مرتبط بین این دو عنوان می‌تواند منجر به توسعه برنده‌های کاربردی پوشش اسلامی در زمینه طراحی سبک زندگی عقیقانه باشد. -ایجاد فرهنگ زنده پویا و مستمر حجاب مشتاقانه درونی و بیرونی. - حفظ کرامت انسانی - شادابی - سلامت انسان و محیط. دستیابی به ایده‌های خلاق و نوآورانه در حوزه ترویج و تبلیغ هنری سبک پوشش ایرانی، برای شکل‌گیری شخصیت زن و مرد در جامعه می‌باشد، تا انسان مسلمان، تعالی خود با استفاده از این ابزار تکاملی در جامعه را آغاز نماید. (غزالی، ۱۴۰۰: ۲۷-۳۳)

طی سپری شدن دوره‌های لباس در جهان و ایران، انواع مختلفی از لباس و روابط نمادین آن در ساختارهای اجتماعی نمود پیدا کرد. (مانند لباس نظامیان، لباس کشاورزان، لباس روحانیان، لباس پادشاهان، لباس مشاغل، لباس زنان شریف، لباس اندرونی، لباس بیرونی و حتی لباس نیمه‌اندرونی) اما قراردادهای ناظر بر این روابط، شدیداً تحت تأثیر ثبات وضعیت سنتی، متصلب و ثابت هستند. در جامعه هند و ایران باستان هر طبقه‌ای رنگی داشت. در ایران دوره هخامنشی، سفید لباس روحانیان، سیاه لباس پادشاهان، آبی لباس کشاورزان و قرمز رنگ لباس نظامیان بوده است (ر.ک، متین و شهبازی، ۱۳۸۳). مد: تعریف لغت نامه‌ای در باب مد نمی‌تواند به درستی مفهوم مد را انتقال دهد. چنانکه فرهنگ دهخدا مد را اینگونه تعریف می‌کند: «لغتی فرانسوی به معنی «روش و طریقه» موقت که طبق ذوق و سلیقه اهل زمان، طرز زندگی و لباس پوشیدن و غیره را تنظیم می‌کند. که این تعریف از مد، در مورد کشورهای جهان اسلام چون ایران چندان صحیح نمی‌باشد» (دهخدا، ۱۳۵۲، ج ۱۳، ۲). مد اسلامی: سبک پوشش و آرایش، سبک زندگی و رفتاری که با اسلام یعنی اعتقادات و دین‌مداری و اخلاق اسلامی سازگار باشد. مد اسلامی یا فشن اسلامی که به عنوان پدیده‌ای خاص در سال ۱۹۸۰ به صنعت مد پا گذاشت. مد اسلامی جز موضوعات حساس و جدیدی است، که به خاطر حجمه‌های مختلف تبلیغاتی غرب لازم است که جامعه اسلامی به مد مبتنی بر فرهنگ اسلامی پردازد (غیاثوند و همکاران ۱۴۰۱).

مادست فشن (modest fashion) یک سبک پوشش است که در آن لباس‌ها بدن را بیشتر می‌پوشاند، برش‌های بلند و گشاد از عناصر اصلی این سبک محسوب می‌شوند ولی داشتن حجاب سر کاملاً اختیاری می‌باشد. در واقع این یک سبک مناسب اشخاصی می‌باشد که به هر دلیل مثل مذهب، انتخاب شخصی یا... می‌خواهند پوشیده باشند.

تفاوت مادست و مد اسلامی آن است که مادست فشن الزاماً امری مذهبی محور نمی‌باشد اگرچه که زنان مسلمان بیشترین مصرف‌کنندگان این صنعت را تشکیل می‌دهند و به این دلیل است که عفت، تواضع و حیا بخش بزرگی از مذهب اسلام را تشکیل می‌دهد از طرف دیگر مد اسلامی یک امر مذهبی می‌باشد اسلام قوانین و چارچوب‌های مخصوص خود را در مورد پوشش دارد. آمارهای تولیدات مادست فشن و مد اسلامی با رشد فزاینده در پایان دهه دوم قرن ۲۱ در سال ۲۰۱۸، modest fashion، ۲۸۳ میلیارد دلار ارزش داشت که انتظار می‌رود این رقم تا سال ۲۰۲۴ به ۴۰۲ میلیارد دلار برسد. این رشد در درجه اول توسط ۱٫۸ میلیارد نفر مسلمان جهان صورت می‌گیرد که تا سال ۲۰۵۰، ۳۱ درصد جمعیت دنیا را تشکیل می‌دهند. دو سوم این جمعیت را افراد زیر ۳۰ سال تشکیل می‌دهند که همین آمار آنها را به جوانترین مصرف‌کننده در جهان تبدیل می‌کند.. (غیاثوندوهمکاران ۱۴۰۱) در دنیا روند رشد برندهای اسلامی قابل توجه می‌باشد. با توجه به آمار مخاطبان جهت نیاز به کالای محصولات حجاب اسلامی، در داخل و خارج کشور از منظر فرهنگی و اقتصادی توجه خوبی برای توجه بیشتر مسئولان و سیاستگذاران جهت توسعه رشته طراحی لباس اسلامی تبیین می‌گردد.

۴- سرفصل‌های آموزشی درس عفاف و حجاب

ابتدا اهداف درس حجاب و عفاف براساس سرفصل مطالعاتی وزارت علوم تبیین شده، سپس به تحلیل براساس پرسشنامه و تجارب آموزشی پرداخته شده است. اهداف درس عفاف و حجاب در رشته طراحی پارچه و لباس با توجه به سرفصل سایت سازمان وزارت علوم تحقیقات و فناوری تا سال ۱۴۰۱. هدف سرفصل درس عفاف و حجاب براساس سرفصل وزارت علوم تحقیقات فناوری به شرح ذیل است:

- آشنایی دانشجویان با هدف و فلسفه عفاف و حجاب، مروری بر تاریخچه پوشش در تمدن‌ها و ایران و ضوابط پوشش اسلامی.

- فطری بودن پوشش، مفهوم و ابعاد حجاب و پوشش، هدف و فلسفه پوشش و آثار آن و بررسی آیات حجاب و عفاف در قرآن و احادیث.

- تاریخچه پوشش در تمدن‌ها، پوشش در ایران، تاریخچه کشف حجاب، حجاب و آزادی، حجاب و نشانه‌های روانی و بررسی ضوابط پوششی در دانشگاه‌های کشورهای اسلامی و عربی.

- زن در صحنه اجتماع، مفهوم توسعه و مشارکت اجتماعی، نظرات موجود در رابطه با معرفت زن در جامعه و عوامل فساد و بدحجابی و بی‌حجابی (عوامل درونی و روانی).

سرفصل تا سال ۱۴۰۱: (1/11/1402) URL 1: <https://hes.msrt.ir/sysworkflow/fa/vezarat>

بازنگری سرفصل درس عفاف و حجاب با توجه به سرفصل سایت سازمان وزارت علوم تحقیقات و فناوری در رشته طراحی پارچه و لباس ۱۴۰۲.

عنوان درس به فارسی: عفاف و حجاب نوع درس نظری دو واحد.

عنوان درس به انگلیسی: (Hijab & Modesty)

هدف کلی: آشنایی با فلسفه عفاف و حجاب

اهداف ویژه:

۱. مسأله عفاف و حجاب در تاریخ پوشش در تمدن‌های ایران و جهان
۲. بررسی شاخص‌های پوشش در جامعه به شیوه کاربردی
(پ) مباحث یا سرفصل‌ها:
 ۱. تبیین تاریخ پوشش قبل از اسلام در ایران
 ۲. بررسی امر فطری بودن پوشش و بررسی آن بر اساس نظریه مخالفان پوشش از منظر شهید مطهری
 ۳. بررسی پوشش از منظر ادیان ابراهیمی
 ۴. بررسی مفاهیم عفاف و حجاب از منظر درونی (تفکر) و بیرونی (مظاهر پوشش)
 ۵. بررسی نظریه‌های مد و ارتباط آن با فلسفه پوشش
 ۶. بررسی شاخص‌های پوشش از منظر مستندات دینی

۷. تأمل در آیات و روایات برای بررسی لزوم پوشش و ارائه احکام پوشش

۸. بررسی ضوابط پوشش در دانشگاه‌های کشورها

۹. بررسی مد مادستی و نمایشگاه‌های مد اسلامی در ایران و جهان

۱۰. آشنایی با برندهای پوشش با تأکید بر حجاب در ایران و جهان

سرفصل سال ۱۴۰۲:

URL 1: [https://hes.msrt.ir/sysworkflow/fa/vezarat\(1/11/1402\)](https://hes.msrt.ir/sysworkflow/fa/vezarat(1/11/1402))

۳- روش بررسی تجربه آموزشی و تحقیق میدانی.

شیوه گردآوری اطلاعات در این پژوهش از روش تدریس و تجربه آموزشی به همراه تعامل با دانشجویان مخاطب درس می‌باشد.

عمده‌ترین چالشی که در خصوص درس حجاب و عفاف از سوی دانشجویان بیان شده است، عدم ارتباط نزدیک تمام سرفصل‌های درسی در رشته طراحی پارچه و لباس با رویکرد اسلامی در حیطه جامعه و صنعت است. به عبارت دیگر، دانشجویان خواستار شناسایی بیشتر فضاهای اجتماعی مرتبط با پوشش هستند. جاری شدن مباحث پوشش اسلامی بصورت تخصصی در تمام دروس کارگاهی، ضمن آنکه رویکرد مشارکتی و تعاملی در تولید پوشاک اسلامی-ایرانی را بین دانشگاه و صنعت برقرار کند، در نهایت به شکوفایی فرهنگی و اقتصاد در جهت‌دهی به صنعت پوشاک اسلامی ایرانی بیانجامد. تأثیرگذاری فضای علمی دانشگاهی در طراحی تولیدات کشور.

دومین چالش، عدم شناسایی و معرفی الگوهای برتر برندهای جهانی درموضوع پوشش اسلامی است و اینکه درعرصه رقابت جهانی چگونه می‌توان به این مهم دست یافت.

سومین کاستی، کاربردی نبودن مباحث پیش‌بینی شده در واحد درسی عفاف و حجاب است. زیرا با توجه به دگرگونی ارزش‌ها در جامعه اسلامی کنونی به جای پرداختن به مباحث نظری حجاب و عفاف، به مباحث بینشی، اعتقادی و الگوهای هنجار در زمینه پوشش اسلامی پرداخته شود.

براساس آمار بالای مخاطبین و مصرف کنندگان پارچه روسری و پارچه چادری در کشور طراحی و کیفیت این منسوجات از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. که می‌تواند باقبال بخش

صنعت به بخش دانشگاهی در قالب طرح های پژوهشی و ارتباط با صنعت در زمینه طراحی و چاپ و حتی کیفیت بافت، باعث رشد فزاینده این محصولات از منظر فنی و تخصصی گردد. ضمن تحقیق میدانی از دانشجویان ارشد رشته طراحی پارچه و لباس، مقوله عفاف و حجاب نباید فقط مخصوص به یک درس دو واحدی باشد؛ بلکه باید در دروس تخصصی مرتبط در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد با توجه به تکنیک های اجرایی ساری و جاری باشد. ایران اسلامی دارای اعتقادات و باورهای پرپیشینه در مباحث پوشش می باشد. بخش های آموزش، دانشگاهی در رشته مربوطه و دروس تخصصی دارای جایگاه خاص مطالعات علمی و پژوهش های کاربردی در این باب می باشد که بیش از اینها باید در دانشگاه به شیوه های علمی به طراحی ایده تا محصول پرداخته شود.

۱-۳- بررسی تدریس این درس در دانشگاه های کشور

ضمن بررسی میدانی اساتیدی که این درس را در دانشگاه های کشور برعهده دارند. نیاز است مطالب دروس بین اساتید مشترک گردد. طبق مطالعه انجام گرفته در بعضی دانشگاه ها با مشکل کمبود اساتید متخصص و متعهد که بر سرفصل درس عفاف و حجاب از منظر تخصصی مسلط باشند روبرو هستیم. در این راستا تدریس تئوری و عملی این درس در گروه طراحی پارچه و لباس توسط اساتید طراحی پوشاک که هم از تعهد لازم و هم تخصص برخوردار باشند و هم خود عامل به این مهم باشند.

توسعه و گسترش در راستای آموزش این درس در دوره ارشد طراحی پارچه و لباس و چکش کاری مباحث نظریه ای و کاربردی جامعه در دوره ارشد نیاز مبرم این درس با هدف ارتباط مؤثر در جامعه مطرح می شود. این ضرورت، با استناد به نظرسنجی انجام شده از دانشجویان درس طراحی لباس و پارچه بیشتر و دقیق تر نشان داده می شود؛ چرا که دانشجویان نیز با نظری - کاربردی شدن موضوع درس عفاف و حجاب موافق بوده و به کاربردی کردن الگوهای اسلامی پوشش در درس حجاب و عفاف تمایل داشته اند.

یکی دیگر از مهم ترین چالش هایی که می توان اشاره کرد. این است که اکثر منابع و مستندات رشته طراحی پارچه و لباس، خارجی و غیربومی می باشد. در حقیقت، پیرامون چگونگی طراحی

لباس اسلامی پژوهش جدی در تخصص طراحی پارچه و لباس صورت نگرفته است. بدون شک، دامنه فعالیت‌های علمی و هنری پوشاک در عرصه بازار جهانی بسیار گسترده و متناسب با فرهنگ جهانی، پیوست فرهنگی ویژه خود را به پیش می‌برد، از این رو، ساماندهی متخصصان آشنا به فرهنگ و ساختار اجتماعی کشور به منظور تعیین خط‌مشی و راهبردی متناسب با زیر ساخت‌های فرهنگی و هنری پوشاک بومی ضروری به نظر می‌رسد، در این صورت در کمترین زمان ممکن امکان تدوین و نشر کتب و وسایل کمک آموزشی لازم برای تربیت دانشجویان حوزه طراحی پارچه و لباس نیز یک نیاز مبرم می‌باشد.

۴- ارتباط طراحی لباس و ارزش‌های جامعه دینی در سبک زندگی

در شکل‌گیری سبک زندگی و پیروی از مدها، بررسی نقش ارزش‌ها و نمادها، بخصوص تحولات ارزشی جامعه در ایجاد سبک‌های زندگی و مدها، بسیار مهم است. اولین پژوهشگران سبک زندگی، ارزش‌ها را اصلی‌ترین منبع شکل‌گیری سبک زندگی می‌دانستند و تأکید داشتند که شناخت ساختار ارزش‌های فردی اصلی‌ترین وظیفه برای درک سبک زندگی افراد است. ارزش‌ها در جامعه انسانی می‌توانند معیارهای جامعه را شکل دهند ارزش‌ها و هنجارهای جامعه در تصویر پوشاک جامعه خود را تبیین می‌کند. جایگاه کاربردی پوشاک براساس فرهنگ، اعتقادات، باورها، جغرافیا، موقعیت زمانی، موقعیت مکانی، موقعیت مناسبتی، سنی، جنس اعم از مرد و زن، براساس قراردادهای موجود در جامعه انسانی، شامل تقسیم‌بندی ذیل در تصویر شماره ۷ می‌باشد.

سبک زندگی مسئله‌ای است که ادیان ابراهیمی همواره به چگونگی و جزئیات آن در بیان روایات توجه داشته‌اند. دین اسلام به عنوان آخرین دین وحیانی و وجود مبارک رسول الله حضرت محمد مصطفی (ص)، الگوی انسان کامل در این دین مبین به شمار می‌رود. سبک زندگی رسول الله (ص) همواره به منزله الگوی زندگی برای تمام انسان‌های روی زمین بوده است. توجه به شیوه تعامل و روش زندگی از کوچک‌ترین مسائل در رفتار و کردار انسان مؤمن به دین اسلام در قالب واجبات، مستحبات، مکروه، حرام و... تدوین شده است. توجه سبک زندگی به معنی شیوه و روش گذران زندگی است که درباره آداب زندگی در شیوه غذا خوردن، خوابیدن، نشستن،

برخاستن، پیرایش و آراستن، معماری، شهرسازی، چیدمان، آداب مهمان و مهمانداری و قطعاً در شیوه لباس پوشیدن مثل لباس نمازگزار، لباس آیین عبادی سیاسی حج، احکام لباس زن و مرد، لباس کودک، لباس بیرونی و لباس اندرونی و ... روایات بسیاری از بزرگان دین در منابع مکتوب بیان شده است.

آیات متعددی در قرآن کریم، به سبک زندگی و به تبع آن چگونگی آداب لباس پوشیدن پرداخته شده است. در سوره مدثر خداوند می‌فرماید: و لباس را پاکیزه گردان^۱ (مدثر، آیه ۴). در سوره اعراف نیز می‌فرماید: ای فرزندان آدم، در حقیقت ما برای شما لباسی فرو فرستادیم که عورت‌های شما را می‌پوشاند و برای شما زینتی است. و بهترین جامه (لباس) تقواست. این از نشانه‌های قدرت خداوند است باشد که، متذکر شوید^۲ (اعراف، آیه ۲۶ و ۲۷). برای مثال از توصیه‌های رسول الله (ص) که امام علی (ع) در نهج البلاغه فرموده‌اند: این است که در لباس پوشیدن خود را به شکل یهود و نصاری ظاهر ننمایید^۳ (سیدرضی، ۱۳۸۷: ۸۵۲). در مستندات دیگر می‌فرمایند: از نشانه‌های مؤمن پاکیزگی است^۴ (علامه مجلسی، ۱۰۳۷-۱۱۱۱ ق: ۲۵۷).

با رجوع به دستورات خداوند رحمان و شیوه زندگی پیامبر اسلام (ص) و ائمه هدی (ع) راه و روش رفتار انسان در سبک زندگی و سبک پوشش بیان شده است. به نظر می‌رسد توجه علمی به این سیاق باید بتواند تبیین سبک زندگی را راهبری نماید. بطور نمونه صنعت حلال، مد مادیستی، شناسه شیمو و کدینگ لباس و... در دنیا در محیط علمی و صنعتی پوشاک حال گسترش است.

پیرو این مسئله با توجه به مفهوم لغوی، واژه هویت، به دو معنای ظاهراً متناقض به کار می‌رود:

۱- همسانی و یک‌نواختی مطلق؛ ۲- تمایز، که دربرگیرنده ثبات یا تداوم طی زمان است.

معنای اول دربرگیرنده همسانی بین خودی‌ها و معنای دوم، تمایز میان خودی‌ها و غیر خودی‌هاست. هویت در تماس با دیگران ساخته می‌شود؛ یعنی وقتی غیر خودی مطرح باشد، خودی‌ها به همسانی‌ها و شباهت‌ها پی می‌برند. یکی از ویژگی‌های دولت ملی ساخت هویت، و حفظ و بازسازی آن در گذر زمان است که به وسیله گفتمان‌ها و ایدئولوژی‌های مسلط انجام

۱- «وَتَيَابِكُ قَطْرُهُ».

۲- «يا بني آدم قد أنزلنا عليكم لباسا يواري سوآتكم وريشاً ولباس التقوى ذلك من آيات الله لعلهم يذكرون».

۳- «سئل عليه السلام عن قول الرسول (ص) غيروا الشيب ولا تشبهوا باليهود».

۴- «الزُفَّةُ مِنَ الْإِيمَانِ».

می‌شود. بنابراین هویت داشتن در درجه اول به معنای خاص بودن، متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن است. احساس متمایز بودن به وجود مرزهای پایدار و کم‌وبیش نفوذناپذیر نیازمند است. (خزایی، ۱۳۸۷: ۱)

۵- ارتباط پوشش و فرهنگ

پوشاک به عنوان بارزترین نماد فرهنگی، مهمترین مظهر انتقال نشانه‌های فرهنگی در میان جوامع انسانی مطرح است. بسیاری بر این باورند که استیلای فرهنگی و سلطه‌پذیری در وهله اول به وسیله‌ی انتقال پوشاک انجام می‌پذیرد و حتی می‌توان با تغییر پوشاک یک جامعه، نوع معیشت و شیوه‌ی تولید آنها را نیز دگرگون کرد و تغییرات و تحولاتی در ساختار زندگی اجتماعی آن جامعه به وجود آورد. لباس انسان، نخست تابع فرهنگ جامعه و سپس تابع سلیقه خود شخص است. در این فرآیند منظور از فرهنگ عبارت است از کلی‌ترین بینش و نگرشی که یک جامعه نسبت به جهان دارد. این بینش و نگرش همان معنایی است که آن جامعه برای هستی و انسان قائل است و به اندازه‌ای کلی است که همه ارزش‌ها و روش‌های فرد و اجتماع را در بر می‌گیرد. پوشاک در هر منطقه زمینه بسیار مناسبی جهت تعامل فرهنگی به حساب می‌آید. می‌توان در شکل‌گیری و ترکیب پوشاک محلی هر قومی عواملی چون مذهب، شرایط طبیعی، نوع معیشت، فعالیت‌های جنبی، تولید و منزلت اجتماعی را دخیل دانست. بدین معنا که با نگاهی در لباس‌های سنتی ایرانی خواهیم دید که خط مشی و دستورات اسلام در ارتباط با پوشاک افراد و به خصوص بانوان کاملاً مشخص است. این لباس‌ها در قالب کاربردی آنها عمدتاً ساده و بی‌پیرایه هستند و فقط جنبه کاربردی آنها مهم بوده و بیشتر مدنظر مصرف‌کنندگان قرار گرفته است.

البته باید توجه کرد که جنس و نوع پارچه به کار رفته در پوشاک و حتی طرح و الگوهای آنها در هر منطقه‌ای با شرایط و عوامل طبیعی مطابقت دارد. معیشت، هم در کیفیت پوشاک مردم تأثیر می‌گذارد و هم در شکل ظاهری آن نقش بسیاری دارد. بنابراین مردمی که معیشت مسلط آنها دامداری است، مواد اولیه پوشاک آنها را پشم تشکیل می‌دهد. در ضمن گشاد یا چسبان بودن لباس و ضخیم یا نازک بودن آن هم با شیوه‌ی معیشت مسلط هر منطقه تناسب دارد. بحث بعدی مربوط به جایگاه اجتماعی این امر اشاره دارد که پوشاک مردمان در ایران همیشه بیانگر جایگاه و

مرتبه انسان‌ها بوده است. حتی تزئینات و طرح‌های به کار رفته در لباس‌ها، بیانگر نوعی سلیقه و مهارت بوده است که به دنبال اعتلای مقام انسانی بوده نه سخیف نشان دادن جایگاه انسان‌ها. در مورد زنان در مجموع پوشاک آنها به صورت مجموعه‌ای هماهنگ با وقار خاص زنانه بوده است که این امر در مورد مردان نیز صادق بوده است (قوامی، ۱۳۸۲: ۷۵).

بدین ترتیب باید گفت در هر جامعه انسانی فرهنگ، پررنگترین نقش را در نوع پوشش و کاربرد آن برعهده دارد و اگر به لحاظ فرهنگی برنامه ریزی پایه‌ای و درستی انجام گیرد، به طور حتم در زمینه تهاجم فرهنگی نیز مشکل چندانی پیش نخواهد آمد. توجه به نشانه‌ها و راز و رمزهای نهفته در انواع پوشش و پوشاک در دوره‌های مختلف، اهمیت دارد. این پیام‌ها و نشانه‌ها در واقع برخاسته از بینش، باورها، آداب، سنن و جهان بینی مردمان هر منطقه با توجه به فرهنگ و حتی اعتقادات آن منطقه بوده است. در مطالعات مربوط به پوشاک، نظریه‌هایی چند ارائه شده است. برای مثال نظریه‌ی «قومی» که در آن انواع خاص لباس به عنوان شناسه‌ی گروه‌های قومی محلی و زبانی خاص، در نظر گرفته می‌شود و یا نظریه‌ی «انتشاری» که این نظریه، لباس‌های فعلی را بازمانده‌ی برخی انواع بنیادین می‌داند. البته نظریه‌های دیگری مانند نظریه «تاریخ توسعه» نیز وجود دارد که تکامل البسه در طی تاریخ و تأثیرات فرهنگی بیرونی بر آن را بررسی می‌کند. (همان، ص ۸۸).

پوشاک نیز مجموعه‌ای است از نشانه‌ها و علائم که در کنار هم، نظامی واحد را بر پایه تعاریفی خاص (ملی، میهنی، تاریخی، مذهبی، اسطوره‌ای و...) به منظور القای تعریف شکل می‌دهند و هر یک از این نشانه‌ها را می‌توان از لحاظ زیباشناختی و اجتماعی بررسی کرد. کارکرد اصلی نشانه‌ها، انتقال اندیشه است. (الهی، ۱۳۹۱: ۳۱). هر قطعه‌ای از پوشاک نیز، در بردارنده اندیشه‌ای است؛ اندیشه‌ای که عامل اصلی تولید و طراحی آن قطعه بوده است. پیام مستتر در هر قسمت از لباس، ممکن است فقط جنبه کارکردی یا زیباشناختی داشته باشد یا آنکه مجموعه‌ای از رمزگانه‌ای نمادین جهت رساندن پیام‌هایی عمیق با معانی بزرگ فرهنگی، اسطوره‌ای، مذهبی، اجتماعی و سیاسی را در خود دارا باشد. استفاده اقشار مختلف زنان از انواع پوشش و حجاب اسلامی طی تظاهرات خیابانی در دوران انقلاب اسلامی مثالی در این زمینه است. (همان، ۳۱۴)

۶- طراحی لباس کاربردی و نظریات جامعه‌شناختی مد

استفاده فراوان به روز تولیدات صنعت مد در کشورهای در حال توسعه، بیش از آن که بر پایه علاقه ذاتی هر انسانی به تنوع باشد، وابسته به مسائل فرهنگی و روانشناسی اجتماعی می‌شود. یکی از اندیشمندان این حوزه می‌نویسد: «مد تا حد زیادی از تمایل طبقات ممتاز به مشخص کردن خود ناشی شده است، می‌خواهند به هر قیمتی خود را از توده‌هایی که به دنبالشان می‌روند، متمایز سازند.» و پیروی مردم از طبقات اجتماعی بالاتر جزو فرایند و چرخه مد است. (به نقل از رفعت جاه، ۱۳۸۶)

در مطالعات تاریخ روند «مد» ارزش‌های طبقات متوسط درست به همان شیوه تمایز طبقاتی و نمایش خودخواهانه اشرافیت که در سده‌های پیش شکل گرفته بود، «مد» سده نوزدهم را تعیین کرد و «مد» به عنوان تمایزی آشکار میان پوشش مناسب برای زنان و مردان به منظور نمادین ساختن آرمان‌های طبقاتی و جنسیتی به کار رفت. پایه‌گذاری رسمی صنعت در طراحی لباس و مد پاریس در سال ۱۸۶۸ به نام چارلز فردریک ورث^۱ طراح لباس انگلیسی، شکل گرفت که طراح در مقام صاحب‌نظر بی‌چون و چرا نام خود را بر روی لباس‌ها ثبت کرد و مدل‌های لباسش را به مردم دیکته نمود و در مجموعه‌های فصلی و دو مرتبه در سال به نمایش «مد» پرداخت؛ البته در بخش صنعتی، «مد» می‌تواند «تحمیل‌گر و سلطه‌جو» باشد؛ در بخش صنعت مد، سلیقه مردم تأثیر آنچنانی ندارد و طراحان یا مؤسسات «مد» هستند که تصمیم می‌گیرند مشتریان چه بپوشند (سلیمی و رشید، ۱۳۹۲: ۵۱۰).

بازنمایی طبقه اجتماعی، گرایش‌های جنسی، سن، قومیت و به‌ویژه جنسیت پوشنده لباس نیز بیانگر سلاقی و اولویت‌های فرهنگی هر فرد به شمار می‌رود (مکنزی، ۱۳۹۱: ۱۰).

از دیدگاه تورستین وبلن^۲، اقتصاددان و جامعه‌شناس آمریکایی، مد روز بودن، معیاری است که طبقه مرفه برای بازتولید جایگاه مسلط خود تعریف می‌کند. وی عرضه مد و تجمل‌گرایی را بعد از توسعه اقتصادی در اروپا، بیشتر در حوزه زنان می‌داند و معتقد است که طبقه ثروتمند، قدرت خود را از طریق زنان خود نمایش می‌دهند و به همراه توسعه اقتصادی، زنان موظف شدند به تدریج به جای رئیس خانواده مصرف کنند. در همین جریان، این اندیشه قوت گرفت که کار تولیدی آشکار، به‌خصوص برای زنان محترم، تحقیرآمیز است و زنان بیش از مردان طبقه خویش، باید به

1 Charles Frederick Worth (1851 – 1895).

2 Thorstein Veblen (1857 – 1929)

تن آسایی تظاهر کنند. تحت تأثیر این آداب، نظام اجتماعی امروز، زن را موظف می کند تا توانایی خانواده را در صرف هزینه به نمایش بگذارد. در شیوه طبقه مرفه، خوشنامی خانواده بر عهده زن قرار دارد؛ بنابراین، صرف هزینه و تن آسایی تظاهری در حوزه عمل زنان قرار می گیرد (وبلن، ۱۳۸۳: ۱۲۱-۱۲۲).

به نظر می رسد، در فرایند شکل گیری «مد» ایجاد نیاز کاذب، تبدیل به عاملی جهت تسلط فرهنگ دیگری بر فرهنگ خودی می شود و نشانه ها و مفاهیم اصیل فرهنگی را با ملایمت به فراموشی و استحاله فرهنگی منتهی می نماید. راهبرد، برنامه هدفمند و بلندمدت جهان استعماری، صرف بودجه های هنگفت در تولیدات رسانه ای در سبک زندگی و سبک پوشش و هدایت رسانه ای آن از طریق جهت دهی به ارزش ها در مسیر اومانیزم است. این روند جهت دهی به سود مراجع قدرت می باشد و در این روند، نوعی حکمرانی در حال شکل گیری است. با این تعاریف از مد و بررسی آن در فرهنگ های مختلف، در کشور ما دارای تعریف متفاوتی در راستای کاربردی شدن و مد روز بودن هم جهت با فلسفه پوشش نیز اثرگذار است. طراحی لباس با جنس مطلوب برگرفته از فرهنگ ایرانی و متناسب با ارزش های دینی و فرهنگی برای زنان و مردان مسلمان براساس منابع مطالعاتی و پژوهشی، چه مقدار توانسته است نمونه طرح های دارای کاربرد مناسب (زیبایی در عفاف، بهداشت، فاخر بودن) هم راستا با ارزش های اسلامی ایرانی را ارائه نماید. با توجه به جنبه اقتصاد مد در کشور و چرخه صنعت بررسی این مبحث در فرهنگ مصرف جامعه نیز ضروری می باشد. فرهنگ مصرف عبارت از آن است که در دنیای جدید، هسته اعمال اجتماعی و ارزش های فرهنگی، ایده ها، آرزوها و هویت ها بیشتر در رابطه با مصرف تعریف می شود و جهت می یابند تا بوسیله دیگر ابعاد اجتماعی همچون کار، شهروندی و جهان بینی مذهبی. در کشور ما نظر به نیازمندی جامعه نسبت به تنوع آثار طراحی پارچه و لباس، استراتژی دانشگاه ها در سرفصل درس عفاف و حجاب برای ارائه طراحی و تولید لباس های اسلامی ایرانی اهمیت فراوانی دارد. البته زن ایرانی مسلمان، چنانچه عناصر ارزشمند فرهنگ ملی و دینی خود را بشناسد، قدرت مقاومت و مبارزه اش با مصرف زدگی، تفرّد و مادی گرایی و خودشیفتگی برآمده از مدرنیته غربی بیشتر می شود. یکی از رسالت های نهادهای خانواده، مدرسه و دانشگاه و مهم تر از همه رسانه های همگانی، برنامه ریزی جامع فرهنگی - کاربردی جهت مقابله با این آسیب ها است.

۷- طبقه‌بندی گفتمان شاخصه‌های اسلامی برای پوشش بدن در لباس برای واحد درسی عفاف و حجاب

زبان در برساختن معنی واقعیت نقش مهمی دارد. فردینان دو سوسور (Ferdinand de Saussure) اندیشمند مکتب ساختارگرایی بیان کرد معانی در ذهن وجود مستقلی ندارند. نقطه ارتباط ما با جهان اطراف به وسیله زبان است. خلق واقعیت از توانایی‌های زبان است. که توسط ما شکل می‌گیرد. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۲۹) نسبت دادن معنی به پدیده‌ها در چهارچوب گفتمان‌ها موجب برساختن و تغییر جهان می‌شود. (حجازی و بهرامی، ۱۳۹۸: ۲) مفهوم گفتمان، تحلیل و تجزیه دقیق مسائل و رخدادها در علوم بینارشته‌ای، علوم سیاسی و اجتماعی است.

در طراحی لباس ایرانی دو روایت موجود است. طراحی لباس ایرانی براساس ساختار فرهنگ ایرانی و طراحی لباس اسلامی براساس ساختار فرهنگ اسلامی، البته هر دو گفتمان ریشه‌های عقیقانه دارند. در این زمینه دین اسلام بسیار کامل و متقن به این موضوع پرداخته است.

رابطه میان یک لباس و اثر روی مخاطب، قراردادی است، قرارداد به مثابه یک سبک یا شیوه عمل می‌کند. سبک و روشی برای پوشیدن و فهمیدن پوشش‌هاست. سطح سوم از سبک لباس، خود را در ترکیب فنی لباس نشان می‌دهد. در این سطح، لباس باید به نحوی فراهم شود که بتواند انتظارات نمادین خود را فراهم کند. هر چه زیباتر، هر چه عقیف‌تر، هر چه شیک‌تر و... بهتر. در قبال همه انتظارات نمادینی که از لباس می‌رود، نحوه پوشیدن لباس هم از قواعدی تبعیت می‌کند که انتظارات نمادین را تأمین کند. میان پوشیدن کت و شلوار و انداختن پیراهن بر روی آن یا پوشیدن کت و شلوار و کراوات، فرسنگ‌ها تفاوت نمادین وجود دارد. فرد نمی‌تواند هر لباس را آنگونه که می‌خواهد، فارغ از ارایه بار نمادین آن بپوشد. بلکه باید همیشه آگاه باشد. اهمیت قواعد آن‌گاه معلوم می‌گردد که در راستای کنترل فرهنگی، سیاستی ناظر بر کالبد‌ها و پوشش‌ها تبیین گردد (جوادی یگانه، ۱۳۸۶، ۸۳). حجاب در گفتمان «زندگی مؤمنانه»، مستلزم یک فعالیت فرهنگی متمایز از سیاست‌های معطوف به پوشش است. از منظر قواعد طراحی پوشش که به صورت فنی در رشته طراحی پارچه و لباس صورت می‌گیرد به اختصار با رویکرد عفاف و حجاب

از منظر تخصصی در نحوه طراحی لباس در صورتی که لباس در گفتمان جامعه اسلامی بررسی شود، دسته بندی جدول ذیل (تصویر ۸-) پیشنهاد می شود.

تصویر ۲- جدول بررسی مقایسه ای رعایت شاخص های عفاف و حجاب از منظر طراحی لباس در آینده. منبع: نگارنده		
عدم رعایت شاخص های اسلامی در لباس اجتماع	رعایت شاخص ها در لباس اجتماع در جامعه اسلامی و متعالی	
جنس پارچه لباس هرچه نازک و بدن نما شدن لباس و نمایانگری - فراموشی پارچه های سستی و بومی مطابق با فرهنگ و اقلیم ایران- رونق پارچه های تولید خارجی - رونق ملحقات لباس تولید خارجی - بی رونقی صنایع دستی - دست بافته های سستی-رودوزیهای سستی	طراحی لباس بر اساس جنس مطلوب پارچه، رونق پارچه های ایرانی اسلامی- رعایت تناسبات موقعیتی لباس در جامعه-رونق کالاهای ایرانی اسلامی و صنایع پوشاک-با توجه به الیاف نخی، کتان، پشمی و ... طراحی لباس با جنس مطلوب براساس تفکیک موقعیت های متفاوت داخل منزل و اجتماع	
فرم والگوی لباس الگوی لباس ها رو به کوتاهی و تنگی خواهد رفت - استفاده از استاندارد پوشاک غربی - استفاده از اسلوب و سبک های پوشش با فلسفه غربی - هم جنس گرایی	رعایت تناسبات الگوی لباس براساس سایزهای مختلف اندام زنانه، مردانه و بچگانه- ارایه و ایجاد روش و اسلوب خاص اندام جامعه ایرانی (استاندارد سازی الگوی ایرانی)-طراحی لباس براساس سیلوئت های مناسب بر اساس سبک پوشش اسلامی ایرانی.	
رنگ لباس تنوع نابسامان رنگ با اسلوب غیر ایرانی(جلب توجه در جامعه) - از بین رفتن رمز رنگ لباس داخل منزل و محیط اجتماعی، محیط کار و موقعیت های گوناگون استفاده از لباس .	رنگ یکی از جلوه های طبیعی آفریده خداوند می باشد. که با استفاده مناسب در موقعیت های طراحی پارچه و لباس باعث تمایز محیط لباس داخل منزل و اجتماع می باشد. استفاده از زیباترین و جذاب ترین رنگ ها در نزد محارم و استفاده از رنگ های ترکیب با خاکستری و تیره تر در جامعه.	
نمادها و نقوش در پارچه و لباس استفاده از نمادها و نشانه های غربی- انیمشن و حروف نوشته غربی استفاده، تبلیغ و افزایش رونق برند های مختلف غربی.	استفاده از نمادها و نشانه های ایرانی اسلامی در طراحی پارچه و لباس - تبلیغ و گسترش نمادهای ایرانی و فرهنگ سازی بیشتر برای نسل های آینده-ایجاد خودباوری و ارتقا اعتماد به نفس در جوانان و کودکان.رونق برندهای ایرانی اسلامی.	

■ شاخصه‌های پوشش ایرانی اسلامی، در رشته طراحی پارچه و لباس

تصویر ۲- جدول بررسی مقایسه ای رعایت شاخص‌های عفاف و حجاب از منظر طراحی لباس در آینده. منبع: نگارنده		
انسان و فرهنگ اسلامی	عدم رعایت شاخص‌های اسلامی در لباس اجتماع	رعایت شاخص‌ها در لباس اجتماع در جامعه اسلامی و متعالی
استفاده از لباس بدن نما بیماری خودنمایی (Exhibisioism) چشم چرانی - انحرافات روانی - روابط ناسالم - انواع بیماری‌های جسمانی - تضعیف جایگاه خانواده به عنوان نخستین بنیان اجتماعی	دستیابی به ارزش‌ها و چشم انداز مشترک استقرار مدیریت پوشش ایرانی اسلامی با رویکرد هویت بومی سبک پوشش - حفظ کرامت انسانی - شادابی - سلامت انسان و محیط در خانواده و جامعه.	
اقتصاد و لباس	سلیقه سازی سیاست استعمار نو - سلطه تمام عیار بر پنجمین صنعت تجاری جهان براساس رکود تولیدات داخلی (مد و لباس)	ایجاد فرهنگ زنده پویا و مستمر حجاب مشتاقانه درونی و بیرونی در راستای تحقق ارزش‌های مشترک در حیطه جغرافیای پوشاک، تنوع خاص تاریخی اقوام و محلی ایران و تعمیم آن به سایر کشور های اسلامی - تثبیت برند پوشش ایرانی در بازار های بین المللی مد و لباس

تصویر ۳- جدول شاخصه های پوشش اسلامی با توجه به دستورات دین اسلام منبع: نگارندگان

دستور اسلام در باب پوشش	ساختار پارچه و لباس	راهکار فنی	نمونه تصویری
۱ بدن نما نبودن	پارچه لباس به گونه ای باشد که برجستگی های بدن نمایان نشود. نازک بودن پارچه به همراه ریزش پارچه محاسبه شود.	استفاده از الگوی مناسب . استفاده از آستر مناسب	

نمونه تصویری	راهکار فنی	ساختار پارچه و لباس	دستور اسلام در باب پوشش	
	پیشنهاد می شود با تنوع در بافت و جنس پارچه و حتی تزئینات خاص انجام شود. بدون تاکید بر فرم اندام.	طرح والگو لباس با میزان آزادی مناسب در الگو طراحی شود. در خطوط پیرامونی تاکید بر شکل اندام نباشد.	تاکید پوشش بودن لباس تا جنسیت تکریم انسانیت	۲
	تناسب و هماهنگی در طراحی لباس و طراحی پارچه	پاکیزگی و طهارت لباس ترکیب بندی زیبا و هماهنگی و مجموعه سازی در لباس	پاکیزگی و آراستگی لباس برای خانم و آقا	۳
 	لباس اقوام نمونه جالب برای منبع الهام قرار گرفتن برای این موضوع.	تاجاییکه امکان دارد. عدم تاکید بر اغوای جنسی. فرم و رنگ مناسب	لباس مهیج	۴

نمونه تصویری	راهکار فنی	ساختار پارچه و لباس	دستور اسلام در باب پوشش	
	طراحی لباس و پارچه براساس موضوع	لایه های لباس با هدف لباس اسلامی	پوشاندگی	۵
	توجه به استفاده از منسوجات و پوست حیوانت در لباس و توسعه صنعت حلال در کشورهای اسلامی		طاهر و حلال بودن لباس استفاده از مو، پشم و پوست حیوان حلال گوشت و عدم استفاده از حیوان حرام گوشت	۶
	طراحی لباس براساس فیزیولوژی بدن زنان و مردان	لباس مخصوص مردان لباس مخصوص زنان عدم استفاده از لباسهای مردانه توسط زنان. عدم استفاده از لباسهای زنانه توسط مردان.	لباس مختص لباس زنانه و لباس مردانه	۷

نمونه تصویری	راهکار فنی	ساختار پارچه و لباس	دستور اسلام در باب پوشش	
	انواع چاپ و نقوش با فرهنگ تقابل نداشته باشد.	استفاده از نقوش و ترکیب بندی هایی که نشان کفار است. مثال نقوش شیطان پرستی و لائیک.	عدم تشابه به کفار	۸
	طراحی پارچه و لباس بر مبنای فرهنگ ایرانی اسلامی	هر چیزی که تلبس و پوشیدن به آن صدق کند می تواند شامل این حکم باشد، شهرت به خاطر هر چیزی باشد فرق نمی کند چه به جهت جنس لباس باشد یا رنگ آن باشد	لباس شهرت	۹
		همه این موارد + طرز تفکر فرد پوشنده		۱۰

طبق روایات و رساله‌های عملیه مراجع عظام تقلید (امام خمینی، خامنه‌ای، اراکی، گلپایگانی، مکارم و بهجت) موارد ذیل مختصر عنوان می‌شود که در تصویر جدول ۲ و ۳ بصورت تخصصی تبیین شده است.

لباس‌های که برای زن و مرد مسلمان در دین مبین اسلام جایز نیست، **لباس مهیج**: مراد تهییج نوعی است نه فردی، یعنی لباس که عرفاً مهیج باشد پوشیدن آن جایز نیست اگر چه یک یا چند نفر تهییج نشوند. (۵۳) لباس‌هایی مانند برخی دستکش‌های توری، چادر یا روسری نازک توری یا برهنه بودن بدن در لباس و ترکیب بندی غیر متعارف، باز گذاشتن دگمه، چاک و زاپ در محل‌هایی خاص از لباس، نمایان شدن بدن و ... هر گونه لباس و ترکیب بندی که اغواگری جنسی را به ذهن متبادر می‌نماید و مخل آرامش جامعه باشد.

لباس شهرت: هر چیزی که تلبس و پوشیدن به آن صدق کند می‌تواند شامل این حکم باشد، لذا لباس‌هایی نظیر کفش، کلاه، پیراهن، دامن، روسری، مقنعه، جوراب، شلوار، مانتو و ... اگر به نحوی باشند که به آنها صدق لباس شهرت بشود شامل این حکم هستند. شهرت به خاطر هر چیزی باشد فرق نمی‌کند چه به جهت جنس لباس باشد یا رنگ آن باشد مثل لباس‌هایی که رنگ‌های بسیار تند و زننده دارند و یا به خاطر مدل آن باشد مانند لباس‌هایی که معروف به پانکی هستند و یا به خاطر نحوه پوشیدن آن باشد. **لباس مختص**: لباسی که مختص بانوان و لباس مختص آقایان از منظر عرف و شرع در جامعه کاربرد دارد. **لباس مختص کفار**: لباسی که نشانه‌ای از لباس کفار داشته باشد. **لباس غیر حلال**: لباسی که از پوست، مو و پشم حیوان حرام گوشت (حیوانی که خون جهنده دارد) تهیه شده است. پوشیدن لباس ابریشمی خالص برای مرد حرام است اگر چه عرقچین یا بند شلوار باشد، خواه بیننده‌ای باشد یا نه و اگر هست مرد باشد یا زن محرم باشد یا نامحرم.

۸- واحدهای درسی دانشگاهی با رویکرد عفاف و حجاب جهت ایجاد فرایند طراحی تا محصول

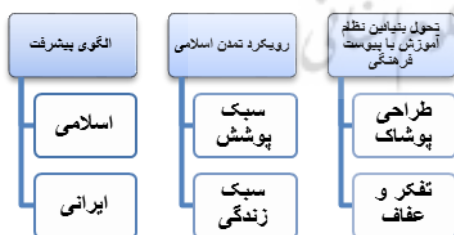
یکی از مهمترین راهکارها که اکثر دانشگاه‌های مطرح در جهان برای ایجاد انگیزه و فعال شدن دانشجویان در زمینه مد و لباس انجام می‌دهند، ایجاد مراکز علمی تحقیق و توسعه برای

فرایند اجرای ایده تا محصول، تولید و ارائه به مصرف کننده در دانشگاه انجام می شود. در فرهنگ اسلامی نیز گرایش به زیبایی و زیبا دوستی از مهم ترین اموری است که تأکید فراوانی شده است و نو بودن و متناسب با شرایط عرفی جامعه رفتار کردن از جمله اصولی است که در فرهنگ اسلامی پذیرفته شده می باشد.

فرهنگ مصرفی از مهم ترین ویژگی های سبک زندگی در عصر مدرن و در اختیار منویات نظام سرمایه داری می باشد. مصرف گرایی همه زوایای زندگی اجتماعی را دربرمی گیرد. بنابراین هنر و معماری در تجارت ادغام می شود و موسیقی و فیلم به صورت صنایع پولساز درمی آیند و حتی تاریخ و جغرافیا نیز با عنوان گردشگری به عرصه خرید و فروش تبدیل می شوند. با جهان گیر شدن مصرف گرایی، فرهنگ های عالی هم تنزل می کنند و به صورت ابزاری برای ثروت اندوزی، فخر فروشی و شهرت درمی آیند.

فرهنگ مصرفی جهان را تسخیر می کند و امر فرهنگی اقتصادی می شود و تبدیل و تعدیل طبقه بندی های فرهنگی، نوعی همگونی فرهنگی به وجود می آید. اقتصادی شدن فرهنگ الگوها و روش های هویت یابی را نیز متأثر می کند. مصرف به منبع اصلی هویت و ابراز وجود تبدیل می شود. این گونه است که فرد با خوردن و آشامیدن هویت می یابد. این شیوه زندگی به شدت کشورهای جهان سوم را تهدید می کند؛ کشورهایی که اکثر مردم آنها متوسط یا فقیر هستند. با گسترش فرهنگ مصرفی، درآمد کشورها و افراد، به جای اینکه صرف سرمایه گذاری در امور زیربنایی و تولید شود، صرف مصرف می شود. (خزایی، ۱۳۸۷)

از این رو، هرچه در فرایند طراحی تا محصول با هدف تولید کالای ایرانی، رونق اقتصادی و رواج فرهنگ پوشش جهت ایجاد سبک زندگی هویت بخش در تمدن اسلامی پرداخته شود.

می توان بخشی از رفتارهای فرهنگی را مدیریت کرد و رصد بازار پوشاک با شیوه تولید کالاهای متنوع در بازار پوشش اسلامی ایرانی به تعامل و رقابت با فرهنگ بیگانه وارداتی پرداخت. (باتوجه به تصویر ۴)

بدون شک، با استفاده از امکانات تولید عرضه و تقاضا در تولیدات انواع البسه و پوشش‌ها اگر بیش از هر چیز به تعالی هویت، شخصیت و کرامت انسان به ویژه زن، در طراحی محصولات توجه شود. رشد نمای ظاهر جامعه با رویکرد عفاف و حجاب بیشتر حاصل خواهد شد.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنکه مباحث شاخصه‌های اسلامی در دروس تخصصی طراحی پارچه و لباس در سرفصل‌های تخصصی و شیوه آموزشی بطور کامل مطرح نشده است. همه دروس تخصصی رشته طراحی پارچه و لباس با رویکرد طراحی پارچه و لباس برای جامعه ایران اسلامی نیاز به بازخوانی مجدد دارد.

بررسی گردد که خروجی دروس دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد چقدر نیاز مخاطبین به محصولات پوشش همراستا با مبانی نظری فرهنگ ایرانی اسلامی را برآورده می‌کند. همچنین درس حجاب و عفاف به عنوان تنها واحد نظری رشته طراحی پارچه و لباس باید مورد بازخوانی مدرسان و مسئولان متخصص ذی ربط قرار گیرد. به گونه‌ای که واحدهای عملی تخصصی با توجه به اصول کاربردی همراه با شاخصه‌ها و نمادهای تمدن اسلامی و فرهنگ ایرانی نیز بدان افزوده شود. در حقیقت، افزایش واحد عملی به این درس منجر به تولید برندهای ایرانی اسلامی شده و می‌تواند در توسعه‌سازی آن مؤثر باشد. مقوله حجاب و عفاف به گونه‌ای است که مطالب نظری آن، در کنار مطالب کاربردی، نقش فزاینده‌ای در کیفیت زندگی انسان‌ها ایفا خواهد نمود.

تدوین منابع درسی در قالب کتاب، فیلم و برنامه‌های آموزشی درس عفاف و حجاب. آگاهی و روشننگری نسل جوان دانشگاهی برای خود و جامعه.

پیشنهاد تدوین رشته طراحی لباس اسلامی ایرانی در دوره تحصیلات تکمیلی. حمایت از پایان نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی که در راستای پوشش اسلامی ایرانی دارای رویکرد جدید و کاربردی می‌باشد.

رونق هرچه بیشتر درس طراحی لباس با رویکرد عفاف و حجاب با ایجاد فرایند طراحی ایده تا محصول با نگاه نوآورانه همراه با کاربری تخصصی در دانشگاه‌ها از سوی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برنامه‌های درسی دقیق‌تر پرداخته شود.

رصد فرهنگی راهبردی پوشش ایرانی اسلامی در مسیر حفظ بهترین میراث تمدن ایرانی اسلامی و برآوردن نیازهای آینده این تمدن در قلمرو علم طراحی پوشاک نیازهای جامعه را برآورده نماید.

دستیابی به ایده های خلاق و نوآورانه در حوزه ترویج و تبلیغ هنری سبک پوشش ایرانی، برای شکل‌گیری شخصیت و حفظ کرامت انسانی - شادابی - سلامت انسان و محیط در جامعه. بدون شک تبیین راهبردهای طراحی لباس عقیقانه در جامعه، امکان فراغت لازم جهت دستیابی و درک مراتب بالاتر را میسر می‌گرداند.

* مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری نگارنده اول با عنوان «تحلیل گفتمان طراحی لباس ایرانی در دوره معاصر (باتاکید بر لباس بانوان)» می‌باشد، که با راهنمایی نگارندگان دوم و سوم در دانشگاه تهران به تاریخ ۱۴۰۲/۴/۱۲ تصویب و ارائه شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- قرآن کریم (۱۳۸۷) قم، نشر آیین دانش.
- الهی، محبوبه (۱۳۹۱)، لباس به مثابه هویت، فصلنامه ی مطالعات ملی، شماره ی ۴۲، صص ۳-۳۰.
- ابوشقه، عبدالحلیم، (۱۴۱۱ق)، *تحریر المرثه فی عصر الرساله*، چاپ اول، کویت، دارالعلم.
- ابن فارس، احمد بن فارس، ۱۴۰۴ق، *معجم مقاییس اللغه*، تحقیق: عبدالسلام محمد هارون، چاپ اول، قم، مکتب الاعلام الاسلامی.
- ابن منظور، محمد (۱۴۱۴ق)، *لسان العرب*، بیروت، دار احیاء التراث العلمیه.
- جوادی یگانه، محمدرضا و کشفی، علی (۱۳۸۶)، *نظام نشانه‌ها در پوشش*، مطالعات راهبردی زنان، دوره ۱۰، شماره ۳۸ صص ۶۲-۸۷.
- حجازی، نصرالله و بهرامی، وحید (۱۳۹۸) *کاربست روش تحلیل گفتمان لاکلا و موف در رشته علوم سیاسی*، فصلنامه علمی - پژوهشی روش شناسی علوم انسانی، سال ۲۵، شماره ۹۹، صفحات (۱ - ۱۸)
- خزایی، حسین (۱۳۸۷) *هویت و قومیت در عرصه فرهنگی ایران*، نشریه زمانه، ناشر: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- خوشفر، غلامرضا و همکاران (۱۳۹۳)، *بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به حجاب و راهکارهای ارتقای آن (مطالعه ی موردی: شهروندان شهر گرگان (فصلنامه مطالعات توسعه ی اجتماعی - فرهنگی، دوره سوم، شماره ی ۴ دهخدا، علی اکبر (۱۳۲۵) لغت نامه، تهران: دانشگاه تهران.*
- دورانت، جیمز ویلیام (۱۳۸۵) *تاریخ تمدن عصر ناپلئون*، چاپ ۱۵، ترجمه گروه نویسندگان، علمی فرهنگی، تهران.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، *مفردات ألفاظ القرآن*، بیروت، دار القلم.
- رفعت جاه، مریم (۱۳۸۳)، *زنان و باز تعریف هویت اجتماعی*، مجله جامعه شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۳.
- سلیمی، جواد و رشید، زهرا (۱۳۹۲)، *دگردیسی عکاسی مد در جامعه ایرانی*، زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)، ۵ (۴)، صص ۵۰۷-۵۲۸.
- سیدرضی، محمد بن حسین (۱۳۷۸) *نهج البلاغه فارسی - عربی*، ترجمه مصطفی زمانی، نشر کتاب یوسف، تهران.
- شهبازی، ع. شاپور (۱۳۸۳)، *پوشاک در ایران زمین*، از سری مقالات دانشنامه ایرانیکا، گروه مؤلفان، ترجمه پیمان متین، انتشارات امیرکبیر، تهران.
- طریحی، فخرالدین (۱۳۷۵)، *مجمع البحرين*، تهران، مکتبه المرتضویه.

- غزالی، ربابه (۱۴۰۰)، *مطالعه نسبت بین زیبایی و عفاف با تاکید بر آیات و روایات*، مجموعه مقالات همایش علمی نساجی و پوشاک در تمدن نوین ایرانی اسلامی رویداد مدآفرین، تهران.
- غیاثوند، محدثه و علی بخشی، سمیه، (۱۴۰۱) *تفاوت مد اسلامی و مادیست فشن*، مجموعه مقالات همایش علمی نساجی و پوشاک در تمدن نوین ایرانی اسلامی رویداد مدآفرین، تهران.
- فاضلی، محمد، (۱۳۸۲ش)، *مصرف و سبک زندگی*، چ اول، قم، انتشارات صبح صادق.
- فتاحی زاده، فتحیه، (۱۳۹۰ش)، *حجاب از دیدگاه قرآن و سنت*، چاپ نهم، قم، بوستان کتاب.
- فراهیدی، خلیل بن احمد، ۱۴۰۹ق، *کتاب العین*، قم، هجرت.
- قیومی، احمد بن محمد، (۱۴۱۴ق)، *المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی*، قم، مؤسسه دار الهجره.
- قوامی، تروودی و جمعی از نویسندگان، (۱۳۸۲)، *دانشنامه ی ایرانیکا*، تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵)، *الکافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ج ۴،
- مرکز صهبای (۱۳۹۰) *دغدغه های فرهنگی شرح مزجی از ۵۵ بیانات محوری مقام معظم رهبری*، ۱۳۷۳، چاپ اول، تهران.
- مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۰۳۷-۱۱۱۱ق)، *بحارالانوار*، ج ۲۱، باب ۳۰.
- مکنزی، مایری (۱۳۹۱)، *گرایش های طراحی لباس*، مترجم: آیدا تدین، تهران.
- وبلن، تورستاین (۱۳۸۳)، *نظریه طبقه مرفه*، تهران، ترجمه فرهنگ ارشاد، نشر نی.
- یارشاطر، احسان، (۱۳۸۳)، *پوشاک در ایران زمین*، ترجمه: پیمان متین، تهران، انتشارات امیر کبیر، ج ۲.
- یورگنسن و فیلیپس (۱۳۹۵) *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*، مترجم هادی جلیلی، چاپ ششم، تچاپ نقش، تهران.
- یاقوتی، سپیده، موسوی لر، اشرف السادات، فریود، فریناز، (۱۳۹۸)، *استراتژی توسعه اقتصاد فرهنگی صنعت مد در ایران*، نشریه باغ نظر، شماره ۱۶، صص ۶۳-۷۴.
- Boulanaour, Aisha wood (2006) *Notion of Modesty in Muslim Women's Clothing: An Islamic Point of View*, University of OtagoNew Zealand Journal of Asian Studies.
- Pradana, Mahir, Putri Elisa, Hanifah & Syarifuddin, Syarifuddin (2023), *The Growing trend of Islamic fashion: Abibliometric analysis*, TelkomUniversity Bandung, IndonesiaCogent Social Sciences. <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2184557>
- Zabeen, M., Shams, S., & Sultana, N... (2017). *Growing Popularity of Muslim Attire: Faith or Fashion? International Journal of Asian Social Science*, 7(9), 728-737. <https://doi.org/10.18488/journal.1.2017.79.728.737>

سایت های مراجعه شده:

URL 1: <https://hes.msrt.ir/sysworkflow/fa/vezarat/login/login>